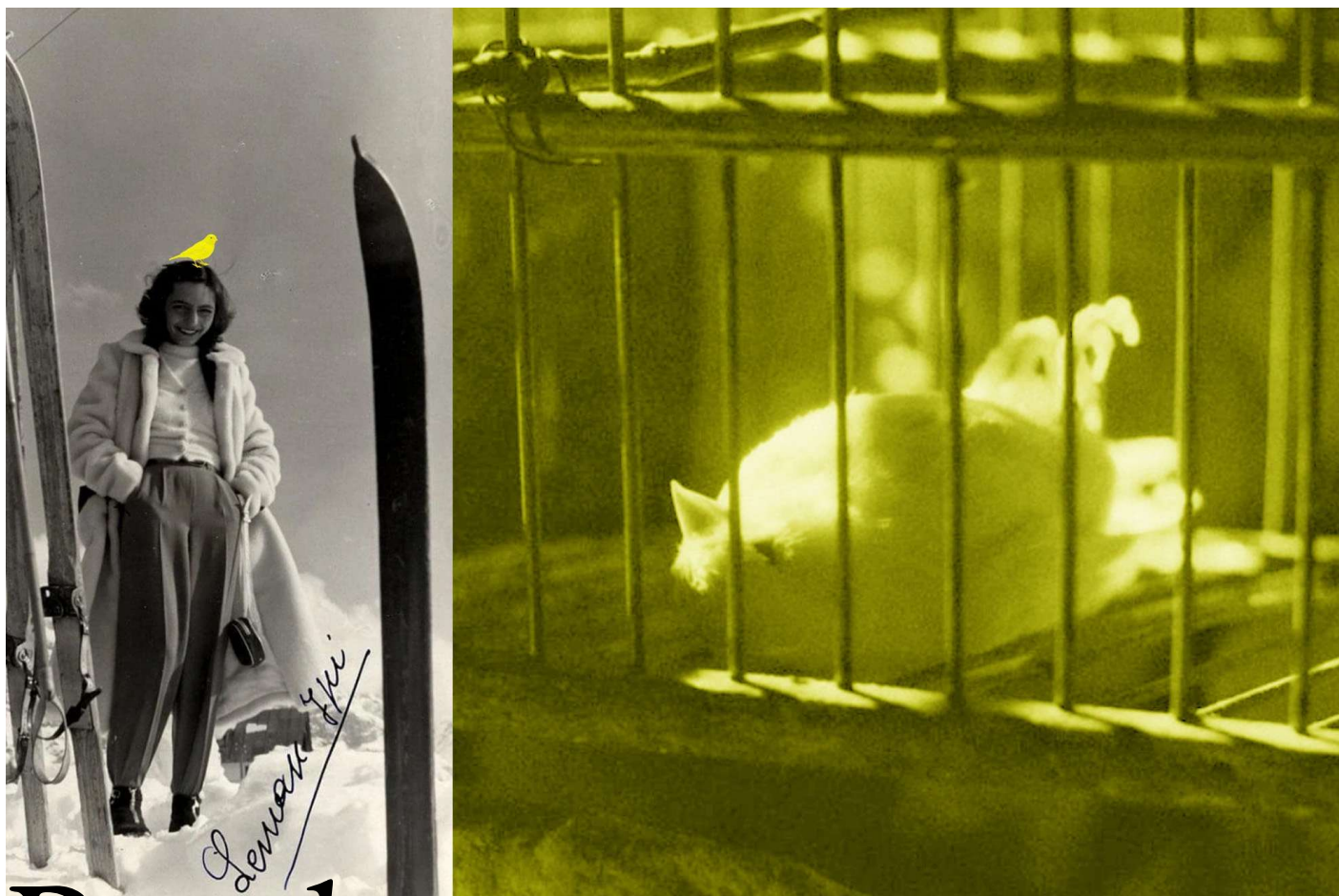

Rend mig i værdigheden

25. marts 2026

Lea Ypi

Uværdig: Forestillingen om et liv

Informations forlag

2026

ANMELDELSE: Den albanske filosof Lea Ypi har skrevet et både personligt og politisk værk om sin farmor, Leman Ypi, og hendes dramatiske livsforløb. Værket er lige så fascinerende som forvirrende – særligt når det handler om det centrale begreb 'værdighed'.

Af Andreas Beyer Gregersen

Collage af foto fra Lea Ypi's familiealbum¹

For syv år siden døde min farmor. Hun tilbragte sin sidste tid på Egvad Plejehjems demens-afsnit i Tarm. Jeg husker, som var det i går, hvordan hun på et besøg i denne tid var mere til stede i en erindring fra sin ungdom om at være tjenestepige på Fyn end til stede i rummet sammen med os. Jeg husker samtidig at opleve en følelsesmæssig mikstur af fascination, tristhed og alligevel glæde over, at hun ellers syntes at være ved nogenlunde godt helbred.

Tanken strejfede mig dog ikke, om situationen kunne være værdig eller uværdig. Værdighed, eller manglen på samme, er imidlertid det altoverskyggende tema i den verdenskendte albanske filosof Lea Ypis nyeste bog *Uværdig – forestillingen om et liv* fra 2025, som nu er oversat og udgivet på Informations Forlag. Værket er en rejse tilbage i tiden og frem igen, en særegen blanding af historie, romankunst og personlige overvejelser, hvor Lea Ypi rekonstruerer hendes farmors liv, som det udfolder sig i løbet af det 20. århundredes kaos. Et kaos, som det næsten ikke giver mening at referere til, som om det fulgte en narrativ logik.

I denne hvirvelvind af en 'forestilling om et liv' ved navn Leman Ypi synes der at være dramatik nok til en hel serie af bøger med medrivende historier om hendes privilegerede opvækst i Thessaloniki, fasterens selvmord på sin bryllupsdag, mødet med Asslam Ypi (søn af den tidligere premierminister i Albanien, Xhafer Ypi) og den totalitære undertrykkelse under den kommunistiske diktator Enver Hoxha. Samtidig sørger Lea Ypi for løbende at minde læseren om, at disse dramatiske iscenesættelser kun bygger på historiske brudstykker.

Værdighedens indre og ydre

Værkets undertitel, at forestille sig et liv, et liv med betydning og fylde, er jeg således med på. Det er derimod værkets titel, som på engelsk er *Indignity*, der bliver ved med at forundre og forvirre. Uværdighed som substantiv er på dansk sjældnere end værdighed – som om vi danskere stiltiende engang har besluttet, at værdighed er en tilstand, noget selvberoende, mens uværdig snarere er en egenskab ved noget andet uden at kunne stå for sig selv. Men for Ypi er uværdighed også en tilstand for sig selv, en ond spiral af fornedrelse og uretfærdighed.

Værdighed og uværdighed synes samtidig at følges ad i værket som to dialektiske modsætninger, der løbende erstatter hinanden uden dog at gå op i en højere enhed. Værdighed beskrives flere gange som en indre moralsk styrke i mødet med modgang, som mennesker kan være forundt at besidde – og alligevel er værdigheden dybt skrøbelig og afhængig af ydre omstændigheder. Værdighed er noget indre, der samtidig er ydre.

For Lea Ypis farmor var værdigheden allermest på spil i det brutale møde med de nye kommunistiske magthavere, som dømte hendes mand til 20 års fængsel, konfiskerede hendes ejendom og overvågede hende i årevis som mistænkt udenlandsk agent. Måske er grunden til, at jeg sjældent tænker over værdighed i mit eget liv, at jeg er alt for privilegeret i relativt frie 'velfærdsdanmark' til at ane, hvad det egentlig vil sige at være udsat for den slags prøvelser.

Og så alligevel. Jeg kan huske, at jeg gik ned til mit lokale SPAR-supermarked (et af dem, hvor du knap kan komme forbi andre kunder på de smalle gange), kort efter at krigen i Ukraine brød ud, og spekulerede over, om jeg mon selv ville være taget til Ukraine for at støtte deres frihedskamp, hvis jeg ikke lige havde en familie herhjemme, som jeg var forpligtet på. Det ærlige svar, at det ville jeg sandsynligvis ikke. Jeg ville bare have opfundet alle mulige andre

grunde for ikke at tage afsted, men blot at reflektere over dette ledte mig alligevel hen til et grundlæggende spørgsmål: Hvad er egentlig værd at dø for i dag?

Værdig til at være værdig?

Jeg er dog stadig ikke sikker på, at værdighed er det rette begreb til at tænke over et sådant spørgsmål. Værdighed for Lea Ypi er i sidste ende en moralsk status, som opretholdes gennem eksklusion: Hvis det ikke er andre mennesker uden indre styrke og integritet, der implicit forstås som uværdige, er det andre dyrearter, der siges ikke at besidde sådanne kvaliteter. Som Ypi citerer Friedrich Schiller for at skrive, kan et dyr ikke gøre andet end at befri sig selv for den smerte, som det føler, mens "et menneske kan beslutte at lide".

Der må således være nogle, der er uværdige, for at andre kan være værdige. Det er sandsynligvis heller ikke tilfældigt, at en ny bog om værdighed er overvejende bagudskuende med fokus på det 20. århundredes dramatiske begivenheder. Måske er dette blot udtryk for et groft fortegnet billede af fortiden, men nutiden synes trods alt ikke at indeholde samme slags dramaturgi, selvom den er fyldt med mindst lige så store uretfærdigheder. Den sjette masseuddøen, klimaforandringer og ekstrem fattigdom handler ikke om det gode mod det onde eller de store ideologiers kamp, men om strukturelt betingede tragedier i slow-motion.

Jeg har også svært ved at se relevansen af værdighed som et perspektiv på min egen farmors situation som dement i de sidste år af sit liv. Når mennesker for alvor betyder noget i ens liv, handler de svære stunder ikke så meget om, hvorvidt de er værdige, eller en situation er værdig, men snarere om at finde og fastholde ens forbindelse til hinanden på trods af alt. Når man for alvor vil hinanden, er der ikke noget, man skal bevise med ens indre moralske styrke.

Men hvad med de dødes værdighed?

Der er dog noget ved døden og de døde, som komplicerer enhver diskussion om værdighed. På baggrund af en over tredive timers brutal fødsel af Lea Ypis far erklærede hendes farmor, at der ikke er noget værdigt ved fødsler, ligesom der heller ikke er det ved at dø – som om det udelukkende er muligt for værdighed at opstå midt imellem livets begyndelse og slutning.

Alligevel reflekterer Ypi flere gange over, hvad værdighed vil sige efter livets afslutning og beskriver et enkelt sted det at rekonstruere livet for kommunismens ofre i Albanien som ”at genoprette ofrenes værdighed”. På den ene side synes dette at være et meningsløst foretagende, for hvordan kan nogen have værdighed, som per definition ikke eksisterer længere? På den anden side er det muligvis netop de døde, som kan tilskrives værdighed forstået som en anerkendelse af integritet og moralsk styrke på baggrund af et helt liv.

Uanset hvad er det også noget, som på sin vis foruroliger mig ved Lea Ypis erklærede følelse af at være forpligtet på at rekonstruere og fortælle om sin farmors liv til eftertiden. For har vi egentlig et moralsk ansvar for de døde, og hvor langt strækker det sig i så fald? Grunden til, at det er et svært spørgsmål for mig, er, at dette ville ligge oven i den uoverskuelige mængde af moralske forpligtelser, som jeg og mange andre er pinligt bevidste om i dag – forpligtelser over for mine nære, mit lokalsamfund, verdenssamfundet, andre dyrearter, fremtidige generationer og så videre. At regne de døde med i den ligning føles som et etisk overload.

Jeg har ikke noget klart svar på denne problematik andet end den intuitive tanke, at alle fortjener en eller anden form for efterliv, en markering af ens tilstedeværelse på Jorden, samtidig med at det for langt de fleste sandsynligvis er umuligt at undgå det, som nogle gange kaldes ’den anden død’ – det tidspunkt, hvor minderne om én også forsvinder.

Har vi brug for værdighed?

Måske er alle disse kritiske refleksioner om værdighed og uværdighed, om levende og døde, mest af alt udtryk for en idiosynkratisk og lettere irrationel modvilje fra min side mod at anerkende værdighed som et relevant og meningsfuldt begreb. Måske hænger det f.eks. sammen med, at jeg har været ledig i snart et halvt år og for nylig læste om et forskningsprojekt, der undersøgte, hvordan mennesker i ledighed finder en følelse af værdighed i hverdagen. Projektet lyder både interessant og empatisk, men alligevel kunne jeg ikke lade være med at føle mig ramt af en form for stigmatisering, da jeg læste om det, for tanken havde ikke strejft mig før, at selve min værdighed åbenbart er på spil som ledig.

Jeg ved det virkelig ikke, men jeg ville heller ikke have gjort mig nogle af disse refleksioner uden at have læst Ypis besynderlige værk, hvilket jeg er hende dybt taknemlig for.

Andreas Beyer Gregersen er filosof og bosat i Nordjylland

- 1. Kanariefugl fra Camillas Dyrecenter og stillfoto fra Birdie: *Canaryofmine*. <https://www.new-east-archive.org/articles/show/13226/albanian-author-lea-ypi-growing-up-communist-albania-free-coming-of-age-at-the-end-of-history-book-memoir> ↩